

9

ΑΡΧΕΙΟΤΑΞΙΟ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΜΑΪΟΣ 2007

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

Φωτορεαλισμός και Ίστορία ~ Η φωτογραφική σειρά «Όμηροι Ιανουάριος 1945» της Βούλας Παπαϊωάννου ~ Ένας φωτογράφος: Τάκης Γλούπας ~ Η μαρτυρία της φωτογραφίας ~ Το Φωτογραφικό Αρχείο του Μουσείου Μπενάκη ~ Τό Φωτογραφικό Αρχείο του ΕΛΙΑ ~ Τό λαϊκό ραδιόφωνο στην Ελλάδα της 4ης Αυγούστου ~ Σχόλιο σέ μία έκθεση γιά τήν ιστορία του γυναικείου κινήματος ~ Τά «άντικοινωνικά τραγούδια» ~ Abecedar / Абеседар ~ Ανέκδοτο κείμενο του Νίκου Ζαχαριάδη ~ Πολιτισμός και Άριστερά στόν 20ό αιώνα ~ Ίνστιτούτο Έρευνών Έλλήνων Ούγγαρίας

ΑΡΧΕΙΑ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΘΕΜΕΛΙΟ

Νύχτα πάνω στη νύχτα βαδίζαμε άσταμάτητα, ένας πίσω απ' τον άλλο, ίδια τυφλοί.

Μέ κόπο ξεκολλώντας τό ποδάρι από τή λάσπη, όπου, φορές, εκαταβούλιαζε ἴσαμε τό γόνατο.

Ἐπειδή τό πιό συχνά ψιγάλιζε στους δρόμους έξω, καθώς μέσ στην ψυχή μας.

Ἵδουσέας Ἐλύτης, Ἄξιον Ἐστί

Οἱ φωτογραφίες τοῦ πολέμου ἀφηγοῦνται βέβαια τόν πόλεμο. Μιλοῦν ὁμως καί γιά τά ἔργα τῶν χρόνων τῆς εἰρήνης πού εἶτε προηγήθηκε εἶτε τόν διαδέχθηκε. Γιά παράδειγμα, στίς δύο αὐτές φωτογραφίες ἀπό τό ἀλβανικό μέτωπο τοῦ 1940, οἱ μαντηλοφόρες γυναῖκες πού ζεμένες μέ τενεκέδες μεταφέρουν ὑλικά γιά τό στρώσιμο τῶν δρόμων ἢ οἱ στρατιῶτες πού βάζουν καί αὐτή τή δύναμή τους γιά νά ὑποβοηθήσουν τά ζῶα πού σέρνουν κára καί κανόνια, εἰκονογραφοῦν τόν ἀνθρώπινο μόχθο σέ μιá στιγμὴ κρίσης καί μεγάλης ἔντασης. Ταυτόχρονα ὁμως –ἔχοντας πιά καί τή γνώση τῶν ἐξελίξεων πού ἀκολούθησαν– ξέρουμε ὅτι σηματοδοτοῦν τό λυκόφως μιᾶς μακρᾶς περιόδου πού χαρακτηρίστηκε ἀπό ἕναν ἄλλο, ἀναίμακτο πόλεμο.

Ἡ μάχη τοῦ ἀνθρώπου μέ τή λάσπη, ἡ μακρά, ἄοκνη πάλη νά τῆς ἐπιβληθεῖ, νά δαμάσει τό χῶμα, νά τό περιορίσει στήν ὑπαιθρο ἢ νά τό ἀποβάλει ἀπό τήν καθημερινότητά του στίς πόλεις καί ἐν τέλει νά τό ἀντικαταστήσει μέ ὑλικά δικῆς του ἐπιλογῆς καί παραγωγῆς, πού θά διευκόλυναν τήν προσπέλαση καί τή διέλευση τῶν τροχοφόρων, ἀποτέλεσε μιá σταθερά γιά τίς χῶρες τοῦ ἀνεπτυγμένου τουλάχιστον κόσμου τούς τελευταίους αἰῶνες, μιá ἀπό τίς πιό εὐγλωττες ὀψεις τῆς διαπάλης τῆς προόδου μέ τήν καθυστέρηση. Στή μάχη αὐτή κατίσχυσαν οἱ πολέμιοι τῆς λάσπης. Πράγματι, αὐτή μοιάζει νά ἔχει ἐξοριστεῖ πλέον ἀπό τίς πόλεις, ἐνῶ ἡ ἄσφαλτος διεισδύει ὀλοένα καί σέ πιό ἀπόμακρες περιοχές, τόπους, μέχρι πρόσφατα, ἀπόλυτης κυριαρχίας τῆς. Πρόκειται ὁμως γιά μιá νίκη εὐθραυστη, καθώς

ή τελευταία είναι έτοιμη νά ανακτήσει τό χαμένο έδαφος καί νά κάνει τήν παρουσία της αισθητή στην πρώτη μικρή ή μεγάλη φυσική καταστροφή.

Γιά τά έλληνικά πράγματα, ό πόλεμος του 1940 φαίνεται ότι συνιστά ένα όρόσημο σέ αυτόν τόν άδιάκοπο «άλλο πόλεμο» μέ τή λάσπη καί τό χώμα. Θά λέγαμε ότι ύπήρξε τό κύκνειο άσμα τών άλόγων καί τών μουλαριών καί τό πρελούδιο τής όρμητικής εισβολής του αυτοκινήτου. Οί άδήριτες άνάγκες πού δημιουργούσε ό «μηχανοκίνητος», πλέον, Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος έφεραν μέ έναν νέο, έπιτακτικό τρόπο τό θέμα στό προσκήνιο. Τό γρήγορο άνοιγμα βατών γιά τά τροχοφόρα δρόμων, αναγκαίων γιά τή μεταφορά ανθρώπων, όπλων καί προμηθειών γιά τά μαχόμενα στρατεύματα, αναδείχθηκε σέ καίριο ζήτημα, ικανό νά κρίνει τήν έκβαση τών πολεμικών έπιχειρήσεων. Η μαζική κινητοποίηση, ή επιστράτευση άμάχων άνδρων καί γυναικών όλων τών ήλικιών, ή δωρεάν παρεχόμενη, συλλογική, ύποχρεωτική έργασία, συνάντησε μέν τά ίχνη τής παλαιάς, δοκιμασμένης πρακτικής τής άγγαρείας γιά τή διάνοιξη δρόμων, αναβάπτισε όμως τήν προϋπάρχουσα έμπειρία καί δημιούργησε ύποδοχές πού άξιοποιήθηκαν στην άνοικοδόμηση πού έπακολούθησε κατά τήν μεταπολεμική έποχή. Ένας πόλεμος κερδήθηκε, ή μάχη συνεχίζεται. Άντίστροφα όμως, άφού ό περιορισμός τής ασφάλτου καί ή έπαναφορά του χώματος μετατράπηκε σέ αίτούμενο τής ζωής στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις.

Δημήτρης Δημητρόπουλος

Οί φωτογραφίες προέρχονται από τό βιβλίο του Θεοφύλακτου Παπακωνσταντίνου, *Η μάχη τής Ελλάδος 1940-1941*, Αθήνα ²1970, σ. 91 καί 210. Ο Θ. Παπακωνσταντίνου, μαχητικός άριστερός διανοούμενος στό Μεσοπόλεμο, κατέληξε συνεργάτης καί ύπουργός τής Χούντας. Ο τόμος εκδόθηκε μέ τήν ευκαιρία τής συμπλήρωσης τριάντα χρόνων από τήν έναρξη του έλληνοϊταλικού πολέμου καί γράφτηκε μέ σκοπό νά έξυμνήσει τήν «κοσμοϊστορική προσφορά τής Ελλάδος» καί τό κλέος τών Έλλήνων. Στην ίδια προπαγανδιστική λογική εντάσσεται ό συγγραφέας καί τίς πολυάριθμες φωτογραφίες πού έχει περιλάβει στον τόμο. Η εικόνα όμως εκπέμπει στον άναγνώστη καί τό δικό της μήνυμα, ένδεχομένως τελείως άλλο από ό,τι επιδιώκει εκείνος πού τη δημοσιεύει.

